

trálva, a fő hangsúlyt a részletekre helyezve. Az első lépés megtörtént. Ebben volt és van a budapesti találkozó jelentősége.

Takács Gábor

MAYDAYS tanácskozás, Budapest, 2001 május 25-27.

Meghívó fél: Magyar Drámapedagógiai Társaság (HUDEA)

Házigazda: Marczibányi Téri Művelődési Központ

Magyarországot képviselte: Bethlenfalvy Ádám (Kerekasztal Társulás), Takács Gábor (MDT vezetőségi tag)

Szervező: Káva Kulturális Műhely

Programkoordinátor: Cziboly Ádám (Káva KM)

Támogatók: Európai Unió YOUTH 2000-2006 keretprogram, Soros Alapítvány CULTURAL LINK program

SZÍNHÁZ – DRÁMA – NEVELÉS

A magyar drámapedagógia legnagyobb seregszemlájén, a hagyományosan november közepén megrendezett Színház-Dráma-Nevelés módszertani hétvégén látott bemutató foglalkozások megbeszélésére – hagyományosan – nincs idő, hely, és nincs forma sem. Fontos mindegyik felsorolt tényező: a mélyen szántó szakmai viták számára talán nem a legjobb helyszín a kamaraszínházi lelátó, sok a 100 fő, kevés a 20-25 perc. Még a felkért (és szigorú zsűror hírében álló) vitavezető is csak a töredékét mondja el észrevételeinek – azért, mert éppen bőségesen van nézői visszajelzés, máskor pedig (ha meglepő, akkor is ez a helyzet) kíméletből. A látottak alaposabb elemzését célozza az alábbiak közül két írás (az első és a harmadik), egy pedig az összegzés és a tájékoztatás szándékával született.

A kísértetek napja

Bizony, nem akármekkora felelősség vállalásával jár nagy számú néző, ráadásul kollégák, részben a „szakma”, részben érdeklődők elé kitenni a munkánkat! Mindenképpen tisztelet illeti bátorságukért azokat, akik vállalták-vállalják ezt. A vállalás egyúttal kötelez is: a lehető legjobb színvonalon kell teljesítenünk, mivel sokan viszik tovább azt, amit itt láthattak. A gyakorló drámatanárok egy részének az egyetlen hospitálási lehetősége ez az évente megrendezett módszertani hétvége, mert mint drámatanár egyedül van a saját iskolájában, a településen, ahol él. Eljön a Színház-Dráma-Nevelés hétvégére, s abból próbál töltekezni, építkezni, amit itt kap.

Szóval, nagy felelősség vállalni egy-egy ilyen bemutató foglalkozást. Éppen ebben volt az előző években a műhelyek szerepe rendkívül jelentős (*itt és most* a drámával naponta foglalkozók közül a közönség előtti megmérést is gyakran, mondhatni a hétköznapokban vállalók munkaközösségeit nevezem *műhelynek*). Az utóbbi években folyamatosan a TIE-társulatok tagjai „követték el” a legjobb bemutató foglalkozások egyikét-másikat – gyakran egyikét is, másikat is. Gabnai Katalin a jelen írás szerzőjét nemrégiben a drámapedagógusok második nemzedékéhez sorolta. Nos, akkor azok, akik évek óta tanítják a szakmát bemutató foglalkozásaikkal, azok a harmadik generáció. Ha a drámapedagógia más területein, pl. szervezeti élet, funkciók, képzések, publikációk, érdekképviselés stb. nem is, de itt már jó ideje megtörtént a generációváltás, ráadásul *békésen*. (Talán az átlagnál is több „békétlen” ember akad a drámapedagógusok között... És sajnos van olyan magáról megfelelkező kolléga is, aki történetesen minősíthetetlen hangnemben beszél mások munkájáról, szakma helyett személyt célozva lövöldöz vaktában, csakhogy ne érezze jól magát más se, ha már ő nem, de ebből a típusú megnyilvánulásból örvendetesen kevesebb van az utóbbi években. S akkor sem a fiatal kollégáktól...) Ezek a fiatal szakemberek nem csak tudnak, de mint gyakran kiderült, még valami fontosat tudnak, kommunikálni is képesek a tudásukat.

Néhány nevet talán érdemes lenne megemlíteni – pontosabban *leírni*. Azért is, mert a papír megmarad, s azért is, mert az első generáció tollforgatói nem biztos, hogy megteszik ezt...² Úgy gondolom, nem kéne (szeméremből) agyonhallgatni azon kortársainkat, akik ma *láthatóan és sokak előtt teljesítenek*: pl. *Lipták Ildikó*, *Romankovics Edit* (ők talán legtöbbször, s a legnagyobb szakmai elfogadottsággal), *Mészáros Beáta*, *Bethlenfalvy Ádám*, *Gyombolai Gábor*, *Takács Gábor* óráit nézhattuk jó érzésekkel az előző években. Ők má-

² Az utóbbi időkben a történelmi visszatekintésekben múlt és közelmúlt kapcsán nem egyszer „névsorolás” folyik. X. és Y. anno nagyot alkotott, tevékenysége jelentős volt, írja a kortárs, miközben ennek a személyes emlék az egyedüli bizonyítéka, az, hogy a név ott szerepel a papíron (hiszen épp most írtam le)... Ezekben az írásokban kinyilatkoztatást kapunk. Nincs utalás a vállalt szubjektivitásra, nemhogy az ilyenkor (talán) kötelező bizonytalanítás. (K. L.)

sok előtt is tudnak, nemcsak a saját gyerekeikkel, a becsukott ajtók mögött. (Amúgy a becsukott ajtó mögötti munkáról természetesen feltételezhetünk mindenféle jót, de szeretnénk jelezni, hogy ilyen körülmények között nemcsak a távolról, hanem még *a közletről jött ember* is azt mond, amit akar.)

A Magyar Drámapedagógiai Társaság (mint rendező szerv) mindenkori felelőssége, hogy milyen minőségű programot biztosít hagyományos módszertani rendezvényén. Tavaly, a visszajelzések tükrében, nagy sikere volt a bemutatóknak, míg idén, úgy tűnik, nem a legjobban éltünk ezzel a felelősséggel. Visszaolvasva az előző mondatot és számolgatva az idei egyértelműen sikeres programokat, lehet, hogy a fenti önkritikus fogalmazás eufémisztikusra sikeredett.

A rendezvény szombati programjában sok kudarcot láthattunk. Ezen a napon drámakísértetek lengtek-lebegtek a teremben. A jobb sorsra érdemes drámák mérgezőes halálát vagy a végig nem gondolt gondolatok, vagy a kommunikációs problémák okozták, esetleg ezek együttes hatása. Így – sajnálatos módon – kellemetlen helyzetbe kerültek az foglalkozásokat vezető kollégák, és sokkal jobban hasznosítható órákat is eltölthettek volna azok, akik a tavalyi színvonalat remélve tették tiszteletüket a Marczibányi téren.

Hogy mennyire nem könnyű kommunikálni a tudásunkat, azt *tapasztalhattuk* két rokonszenves drámatanár másfél órás suttogását figyelve. A Marczibányi tér kamaratermében nem lehet panasz az akusztikára, a jó helyen álló, normál hangerővel megszólaló gyerek is képes érthetően átbeszélni a termet. A szombati első foglalkozást vezető drámatanároknak ez nem sikerült. A mítoszt feldolgozó drámaórát a műsorlap szerint a 21. Színház a Nevelésért társulata jegyezte. A színházi nevelés Theatre in Education ágával is foglalkozó társulat „kéttanáros” drámaórát hozott. A nem teljesen laikus néző hallva valamit róla vagy éppen ismerve az ilyen társulatok műhely-munkaközösség működését azt várhatná, hogy miután egy társulatnyi szakember megvitatta azt, ami a műhelyből kikerül, a vélemények kereszttüzeiben kiforrott munkát lát majd, még akkor is ilyent, ha a gyakorlati megvalósításra legfeljebb csak egy-két esetben került sor. Nos, a *Kukity Krisztina* és *Széni Katalin* vezette órát követő megbeszélésen kiderült, hogy második alkalommal próbálkoztak ezzel a drámaórával (vagy variánsával?), munka közben pedig a háttér nyújtotta biztonságnak, a szakmai tesztnek nyoma sem látszott. Helyette két jobb sorsra érdemes kolléga vezetésével végig felszín-közeli munkát láthattunk, a szoborjáték mélységében mozogtak, tisztességes jelenetet nem is szerveztek a szintűgy rokonszenves 9. osztályos gimnazistáknak. Mindezt tették *némajátékban*. Pár méterre tőlük már legfeljebb csak következtetni lehetett arra, hogy vajon mit is mondhattak... Egy bemutató foglalkozás céljai szerint mindenképpen módszertani irányultságú, de a közönség jelenléte miatt egyben kikerülhetetlenül színházi eseménnyé válik. Teljesül a színházra vonatkozó Brook-féle alapdefiníció: valaki keresztül megy a téren, egy másik ember pedig nézi, egy térben vannak, s aki keresztül ment, az tudja, hogy nézik stb. Vagyis: számolni kell bizonyos színházi követelményekkel, azokról nem lehet megfeledezni. Továbbá teljes mértékben érthetetlen számomra, hogy az a társulat, amelyik a hétköznapjaiban jóval több színházi eszközt használhat, mint az átlag drámatanár, miért nem élt a „színházi térrel” (ráadásul vezetőjük maga kérte egyesületünkől egyik tavalyi rendezvényünkön a bemutatkozás lehetőségét). A foglalkozás részletekbe menő elemzése nélkül is megállapítható, hogy a színházi hatások terén mutatott önmegtartóztatás a tanulói élmény rovására ment. Joggal vethető fel a kérdés: miért folyamodnak az óra vezetői dramatikus módszerekhez, ha egyáltalán nem kívánnak élni pl. a két tanár jelenléte által biztosított színházi lehetőségekkel.

A nap második bemutató foglalkozásán is gimnazistákkal találkoztunk. A budapesti Berzsenyi csoportja után a pécsi Apáczai 11. évfolyamos diákjait láttuk a *Horváth Éva* tanárnő vezette játékban. Zsákutca – ezt a címet kapta a drámaóra. A Futárposta/Üzenet nevekre hallgató játékkal és formai variációival hangoltak a pécsiek. Kár, hogy nem tudtak egymásról: az előző csoport éppen ezzel fejezte be. Amúgy teljesen zárt forma, a lehető legkisebb, a játék célja szerint alig észrevehető mozgással – tipikusan nem bemutató foglalkozásra való. „A szabadulás útja/Kapu következett, s a két gyakorlattal máris elment több mint 10 perc. Már ekkor látható volt, hogy ez még hiányozni fog a végén. Újabb gyakorlat: asszociációk zenére, megfigyelési szempontot, hívószót is adva (barátság). Mint kiderült, ez a játék átkötés volt a drámához... A közönség rendkívül jóindulatú: szájatva nézik az ismert játékokat is...

Sok-sok információt hallunk két barátról, akik mellesleg tanárok. A peremfeltételek közlésében némi segítség egy előre megírt tabló. (Az első balsejtelem: két figurára nem lehet építeni, ha két teljesen független kontextust rakunk fel, akkor két drámatanár kellene, vagy órasorozat.) Kapunk tárgyakat mindkét figura építéséhez (kellékhasználat konvenció): gazdáik jellemzőit fejtegetjük ezek alapján. Egy kivétellel jók a tárgyak: a borosüveg a későbbiekben egyértelműen „masszív alkoholistává” tette a nem teljesen annak szánt figurát. Precíz, jó tempójú a munka, csak hát ott a feleslegesnek tűnő (mert egy másik teremben nyilván bemelegíthettek már) játszadozás az elején, ami a másik oldalról, a nézők szemszögéből főműsornak tűnt. Sok a beszéd, érez-

hető, hogy valami más kell: elég az információkból, játszani kéne, amúgy is fogy a levegő a teremből. Az időpazarló felvezető játékok, a főszereplős dráma modell szabályainak felrúgása, vagyis a dupla kontextus meg a borosüveg után a negyedik hiba (kettőnél csak eladtuk a labdát, de a két központi figura meg ez itt méretes öngól): nem a központi figurákat keltjük életre, hanem beszélünk róluk, ráadásul eddig még meg sem említett szerepekből (a főszereplőkről nyilatkoznak a kollégák, a mondatok kiscsoportos „gyűjtögetése”). A tanfolyami óravázlatok visszatérő baklövése, de elkövetik ezt a hibát a *gyakorlatok szintjén* tevékenykedő gyakorlott kollégák is, akik vázlatos figurákkal, kidolgozott kontextus nélkül akarnak valami egetverően fontos problémát vizsgálni. (Horváth Éva az utóbbi években feltűnt tehetséges drámatanárok egyike, máskor biztos észreveszi, ma nem...) Nem épül a figura, de cserébe megy az idő: a két figuráról alkotott sztereotípiák meghallgatása után (vagyis a forma annyit hozott, amennyi várható volt tőle) 40 percnél tartunk. Szép lassan elszállt egy tanóra. Nézzük utána csendben – kár érte, mondhatnánk, de még nem siratunk, csak konstatáljuk, hogy nem játszottuk azokat, akik a középpontban vannak... A drámatanár próbálná utólag levédeni a későbbi bonyodalmakat behozó figurát: nem biztos, hogy alkoholista, lehet, hogy csak pletyka, amit a kollégák mondtak, de csak fut a szekér után... Aztán felteszi választásra, döntsék el a tanulók: az alkohol jelen van az egyik figuránk életében, vagy alkoholista. Kész, vége, gondolhatnánk. Nyilván nem lehet mindegy a tanárnak, hogy miről szól az órája! Az első esetben dráma is lehet belőle, míg a másodiknál jobbára csak dramatikus formákat használó életmód-játék: mit kezdünk egy alkoholistával (drogossal, egyéb szenvedélybeteggel, vagy csak nagyon mással, mint mi vagyunk stb.), hogyan lehet együtt élni vele... Aztán a gyerekek dobják a mentőkötelet: az első változatnál maradnak.

Kiscsoportban értelmezzük a tanár által előre megírt szövegeket. A szemlélőnek ekkor, 12.23-kor ugrik be, hogy 9-től itt ül, a második bemutatót nézi, de még nem látott egyetlen normális jelenetet sem. 60 perc után végre beköszön a bonyodalom: iszonyatosan későn, mondanánk, de ilyen ínséges időkben szeretettel üdvözljük. A kibontás elmarad: rögtön a mélyítésnél tartunk, azt is egyetlen formában nézzük meg: fórum-színház, ahol a tanár átadja a gyerekeknek azt a figurát is, aki a botrány oka. Hamar kiderül, nem lett volna szabad. (Egyébként ezzel megérkezett a nap első jelenete. Idő: 12.40)

Most már mindegy, itt már nem segít, az óra elszállt. Azért persze lebonyolódik. Jópofák a gyerekek, bedobják a nap viccét: a bűnügybe keveredett pedagógusnak mondja a kolléga szerepében egyikük, hogy *miért nem elég neked a pedagógus fizetésed...* A nézők elengedik magukat. Az egész teremre átterjedő, gurgulázó nevetés...

A második és harmadik bemutató foglalkozás közötti szünetben ellenőrizetlen információk a másik teremben, párhuzamosan futó óvodai drámajátékos program bemutatóiról: mindenki egybehangzóan és nagyon dicsérte Kuzsmann Nóra bemutatóját (ő a nemrégiben megjelent Drámajáték óvodásoknak című könyvben is figyelemre méltót alkotott!). A többi foglalkozásról (így, kutyafuttában) senki nem bocsátkozott részletekbe...

Püspöki Péter tanítványaival, a miskolci Garabonciás Művészeti Iskola egyik osztályával érkezett. A csoport már otthon rákészült: a „szakértői keretet” felépítették már, s mint értesültünk róla, dolgoztak is már abban. A drámatanár bevezetőjéből megtudtuk, hogy ez egy kísérlet: a műsorfüzetben bábfoglalkozást előkészítő óra szerepelt műfaji megjelölésként, míg élőben bábtervezős kísérletről(?) is szó esett.

A Kőműves Kelemenné című foglalkozás úgy indult, hogy a tanár felolvasta a céghez³ érkezett megrendelést. A társulat (bábszínház vagyunk!) úgy ül, mint a drámás gyerekek, vagyis körben. Nagyon fegyelmezett bábszínészek vagyunk... Jó, rendben, biztos van ilyen, csak még én nem találkoztam vele... A tanár mint társulatvezető. Püff neki! Ez már bekapcsolja a vészcsengőt: a szakértői drámában nem megy, hogy a tanár vezető szakértő legyen, hiszen akkor minden vitás kérdést neki kell eldöntenie, másrészt a hierarchia sem fér bele ebbe a fajta drámába, hiszen ha nem a tudás, akkor a rang, a pozíció szerint is át lehet testálni a döntést és az azzal járó felelősséget a tanárra, márpedig az nem kívánatos.

A tanár a társulatvezető szerepében meglehetősen unalmas fickót játszik (biztos provokál majd a fűrészpor-szárazsággal, mondja a jószándék). A gyerekek mint társulat rezdülés nélkül ülnek. A tanár felolvassa a balladát, valami iszonyatosan régies változatban. Szép nagyon, de nem mai magyarul van. És ami biztos: nem *gyerekül!* Nézem az órám: 13 perc telt el, eddig a gyerekek mondtak vagy 10 mondatot, annak a felét egyetlen fiú (ő lehet a vezető, a sztár a csapatban, a vak is látja).

A gyerekek kiscsoportokban dolgoznak: három területen (dramaturgiai, vizuális és zenei téren). A tanár is valamin. A nézők beszélgetnek. Vagy sétálnak. Nincs kapcsolat.

³ Mint közismert, Dorothy Heathcote *cégnek* nevezi a szakértői dráma kontextusát – természetesen kiterjesztett értelemben használva a cég fogalmát... (K. L.)

A szakértői drámában a szerepek csak funkcionálisak, de ezzel együtt (vagy ennek ellenére) *szerepek maradnak!* Itt annyira elvékonyodtak a bábszínházi szerepek, hogy egy idő után eltűntek. Egyre inkább látható, hogy a szerepek védelme nélküli okoskodás tanúi vagyunk.

Megjelennek a romlás virágai: a tanár kérdez, de sorozatot lő, fél tucat kérdést tesz fel egyszerre. Nem lehet válaszolni. Láthatóan nem segít a tananyag feldarabolásában, fogyaszthatóvá, tanulhatóvá tételében (amúgy ez a legnehezebb a szakértői drámában). A tanár is lehalkul, érezhetően bizonytalan. Ha az őrangyal megjelenne (Mroček novellájából vagy Wenders filmjéből), akkor minimum idősíkot váltana és kimentené innen. De nem jön. Kár.

Elemzésben most már az átlag magyarórák alatt vagyunk – távozó igazgató mondja, ez az ő iskolája nem férne be...

Beszámolók: jó ez a csoport. Jó lenne látni őket, amint drámát játszanak...

Beszélgünk arról, hogy miként tudnánk mozgatni a valóságban jelen nem lévő bábokat. Hogyan tudnánk mozgatni? Nem ismerjük, nem láttuk őket, olyannak képzeltük őket, amilyenek éppen tudtuk – tehát akárhogy is mozoghatnak. Ilyen kérdést a száz éve játszó bábszínésznek sem kéne feltenni. Oda kell adni neki az animálható tárgyat, s csak utána kérdezni. Mozgásról vagy mozdulatról van szó, nem derül ki egyértelműen. Kínos. A tanár nagyon érzi, hogy az. Befejezi.

A hétvége legnagyobb sikerű bemutató foglalkozása a drámaóra-író verseny holtversenyes második helyezett órájából született (a zsűri – meglepő módon – nem adta ki az első díjat; nem egymáshoz viszonyították az óraterveket, hanem a tavalyi emlékeikhez). Szombaton megírták, vasárnapra még javítottak rajta. (Az óraterv lapunk 47-48. oldalán olvasható.) A sokak által elátkozott mikrotanítási helyzetben, a kollégák figyelő tekintete előtt drámatanárok voltak a résztvevők is. Ha nem is szakadéknyi mélységű, de pontos, korrekt, alaposan átgondolt munka volt a Bethlenfalvy Ádám és Lipták Ildikó vezette óra. Végiggondolt gondolat. Formailag: tömören megfogalmazott feladatok és instrukciók. Hallható mondatok. Taps.

Kaposi László

A drámapedagógia helyzete a magyar felsőoktatásban, 2001.

konferencia-összegző beszámoló

2001. november 17-én a Magyar Drámapedagógiai Társaság szervezésében szakmai kerekasztal-beszélgetésre került sor, melyen az alábbi felsőoktatási intézmények képviselői, drámapedagógus szakemberei vettek részt:

- Apor Vilmos Katolikus Főiskola, Zsámbék
- Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskolai Kar, Budapest
- Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar, Budapest
- Eszterházy Károly Főiskola Irodalomtudományi Tanszék, Eger
- Iparművészeti Egyetem, Budapest
- Kaposvári Egyetem Csokonai Vitéz Mihály Főiskolai Kar, budapesti kihelyezett tagozat
- Kecskeméti Tanítóképző Főiskola
- Kodolányi János Főiskola, Székesfehérvár
- Miskolci Egyetem Neveléstudományi Tanszék
- Nyíregyházi Főiskola Irodalom Tanszék
- Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Budapest
- Pécsi Tudományegyetem
- Színház- és Filmművészeti Egyetem, Budapest
- Veszprémi Egyetem
- Vitéz János Római Katolikus Tanítóképző Főiskola, Esztergom

A tanácskozáson megjelent szakemberek tájékoztatták egymást és az érdeklődő hallgatóságot az intézményükben zajló drámapedagógiai jellegű tantárgyaknak, tanegységeknek az adott intézmény képzési struktúrájában elfoglalt helyéről, óraszámairól, illetve más tanegységekkel, képzési területekkel meglévő kapcsolódási pontjairól.

A rövid szóbeli ismertető és a benyújtott írásos dokumentumok eredményeképpen a tanácskozás résztvevőinek szeme előtt igen sokszínű kép rajzolódott ki. A megjelentek körében általános vélekedés volt, hogy a drá-